

LOGOPEDIK MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISHDA LOGOPEDIK O'YINLARDAN FOYDALANISHNI SAMARALI YO'LLARI.

Yuldosheva Dilbarxon Turgunovna

Qo'qon davlat pedagogika instituti

*Maxsus pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi
dibarhonuldosheva9@gmail.com*

Annotatsiya. Maqolaning asosiy g'oyasi bo'lajak logopedlarni ijtimoiy-pedagogik ishlarni rivojlantirish jarayonini amalga oshirish uning o'zaro aloqador elementlarini tartibga solish, logopedik mashg'ulotlarda logopedik o'yinlarga amal qilishi, maqsadga yo'nalganligi, logopedik mashg'ulotlar jarayonida logopedik o'yinlarga bevosita rahbarlik qilish ko'zda tutilgan.

Kalit so'zlar. Logoped, logopedik o'yin, o'yinchoq, syujetli – rolly, korreksion, nutqi to'liq rivojlanmagan

ЭФФЕКТИВНЫЕ СПОСОБЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЛОГОПЕДИЧЕСКИХ ИГР В ОРГАНИЗАЦИИ ЛОГОПЕДИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ.

Аннотация: Основная идея статьи заключается в том, чтобы реализовать процесс развивающей социально-педагогической работы будущих логопедов, регламентировать ее взаимосвязанные элементы, следить за логопедическими играми на логопедических занятиях, быть целенаправленным, направлять логопедические игры во время логопедических занятий.

Ключевые слова. Логопед, логопедическая игра, игрушка, сюжетно-ролевая, коррекция, речь развита не полностью

EFFECTIVE WAYS OF USING SPEECH THERAPY GAMES IN THE ORGANIZATION OF SPEECH THERAPY TRAINING.

Abstract: The main idea of the article is to implement the process of developing socio-pedagogical work of future speech therapists, to regulate its interrelated elements, to follow speech therapy games in speech therapy sessions, to be goal-oriented, to direct speech therapy games during speech therapy sessions.

Key words. Speech therapist, speech therapy game, toy, with plot - role-playing, correction, speech is not fully developed

KIRISH

Biz bo‘lajak logopedlar ijtimoiy-pedagogik kompetentligini rivojlantirish modelini yaratishda ta’lim jarayoni barcha sub’yektlarining pedagogik va ijtimoiy o‘zaro munosabatlarga tayyorliklarini ko‘zda tutgan holda o‘z tarkibiga nazariy- maqsadli, mazmunli-texnologik, natija-baholash va tashkiliy-pedagogik elementlar, modelning samarali amal qilishiga ko‘maklashuvchi pedagogik shart-sharoitlar logopedik mashg‘ulotlarni inobatga oldik. Bo‘lajak logopedlar ijtimoiy-pedagogik ishlarni rivojlantirish jarayonini amalga oshirish uning o‘zaro aloqador elementlarini tartibga solish, logopedik mashg‘ulotlarda logopedik o‘yinlarga amal qilishi, maqsadga yo‘nalganligi, logopedik mashg‘ulotlar jarayonida logopedik o‘yinlarga bevosita rahbarlik qilish ko‘zda tutilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Zamonaviy logopediyaning tizimli nutq buzilishini o‘rganish va bartaraf etishda L.S. Vigodskiy, A.R. Luriya, A. Leontevning nutq faoliyatining murakkab tuzilishi, idrok jarayonlari va nutq aytish samarasi haqidagi ta’limotiga asoslanuvchi psixolingvistika ma’lumotlari keng qo‘llaniladi. Nutqni idrok etish va uning samaralari turli operatsiyalarni qamrab oladigan, murakkab ierarxik qurilishga ega bo‘lgan ko‘p darajali jarayonlardan iboratdir. Nuqt hosil bo‘lish jarayonining har bir darajasi, har bir operatsiyasi o‘zining lug‘atiga, birliklarni birlashtirish sintaksisiga ega. Nutq buzilishlarini o‘rganishda nutq hosil bo‘lish operatsiyalaridan qaysi biri buzilganligini aniqlash muhimdir. Logopediyada A.S. Vigotskiy, A. Leontev, T.V. Ryabova tomonidan ishlab chiqilgan nutq hosil bo‘lish modellaridan foydalaniladi.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Maqolada logoped o‘yin davomida bolalar diqqatini asosiy o‘yin jihozlarini tanlashga qaratadi, yetishmaganlarini tayyorlashga yordam beradi, o‘yinni elementar rejalashtirishga, o‘yin vaziyatini uyushtirishiga o‘rgatadi. Logoped - pedagog o‘yin davomida bolalar diqqatini o‘yinning u yoki bu jihatlaridan tortib ularga maslahat berishi kerak,

TAHLILLAR VA NATIJALAR

Logopedik o‘yinlarda – bolalar kelishuvida ishtirok etish, tushintirish, yordam berish, o‘yin davomida maslahat berish, o‘yinnning yangi mavzusini taklif etish kabi o‘yin mazmun – mohiyatini maqsadga yo‘naltira oladigan, bolalarning o‘yindagi mustaqilligini saqlab qolish va rivojlantirishga erishadigan kuch – o‘yinga rahbarlik qilayotgan shaxs bo‘lmog‘i kerak.

Logopedik mashg‘ulotlar jarayonida unga bevosita rahbarlik qilish logopedning, tarbiyachining asosiy vazifalaridan biridir. U bolalar o‘yinlarida ishtirok etadi – u yoki bu rolni olib, maslan, ona, shifokor, o‘qituvchi bo‘lib ishtirok etishi mumkin. Bunday yondoshish bolalarni birlashtirib o‘ynash imkonini beradi.

Logoped ijro etadigan rol esa taqlid uchun namuna bo‘lib xizmat qiladi. Logopedning bolalar o‘yinlarida rol o‘ynab ishtirok etishi o‘yin maqsadining va ayrim bolalarning harakatlarini boyitishga yo‘naltirilishi mumkin. Logoped logopedik o‘yin jarayonida bolalar bilan suhbatlashadi, ularga u yoki bu o‘yinchoqlar bilan qilinadigan harakatlarni ko‘rsatadi.

O‘yin harakatlarining bayoni va syujetining vujudga kelishi darajasiga qarab, bolalar o‘z rollarini so‘z bilan atay boshlaydilar. Bunda logopedning savollari, asar qaxramoni sifatida bolaga murojaat qilishga yordam beradi. Bunday harakatlarning barchasi syujetli rolli o‘yinni tarkib topishiga yordam beradi.

Biroq kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, logopedik o‘yinlarni shu tarzda – tabiiy ravishda rivojlantirish barcha bolalar tabiatiga xos emas ekan. Bunday holda bolalarni o‘yin harakatlariga, o‘yinning ahloqiy elementlariga, syujetni qurish ko‘nikmasiga maxsus tabaqalashgan korreksion tarzda o‘rganish zarurati tug‘iladi.

Bu vazifalarni hal etishning asosiy usuli – logopedning bolalar bilan birgalikda harakat qilishidir. Logoped turli murakkablik darajasiga tayyor syujet taklifini, o‘yinning harakat namunasini namoyish etishini qo‘llaydi, ya’ni logopedik o‘yinga o‘yinchoqlar qatorida bo‘lgan o‘rinbosarlarini joriy etish usulidan foydalanadi. Ko‘rsatib o‘tilgan usullarning samaradorligi kattalarning bolalar bilan o‘yindagi bajonidil harakati bilan ta’minlanadi.

Logoped vaqti – vaqti bilan logopedik mashg‘ulotlar jarayonida barcha bolalar ishtirokida o‘yin, ko‘ngilochar o‘yinlar uyushtirishi muhim ahamiyat kasb etadi, o‘zi o‘ylab topgan mazmunda syujetli, rolli o‘yinlarni tashkil etadi. Masalan, qo‘g‘irchoqning tug‘ilgan kunini nishonlash, quvnoq sayoxat kabilarni tashkil etish maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Logoped o‘yin davomida bolalar diqqatini asosiy o‘yin jihozlarini tanlashga qaratadi, yetishmaganlarini tayyorlashga yordam beradi, o‘yinni elementar rejalashtirishga, o‘yin vaziyatini uyushtirishiga o‘rgatadi. Logoped - pedagog o‘yin davomida bolalar diqqatini o‘yinning u yoki bu jihatlaridan tortib ularga maslahat berishi kerak, savol tashlashi mumkin. Katta guruhlarda logoped logopedik o‘yinlar jarayonida – rollar ijro etishda birmuncha kamroq ishtirok etishi mumkin, biroq agar ular chinakamiga rolga kirishishni xohlasalar, bolalar uni o‘z o‘yinlariga bajonidil qabul qiladilar.

Demak, syujetli – rolli o‘yin bu maktabgacha ta’lim yoshidagi bolalarning asosiy o‘yin turi bo‘lib, ushbu o‘yin bolaning barcha xususiyatlarini nomoyon qiladigan hodisadir. Shu bilan birga bolalarning kattalar bilan o‘zaro harakati zaminida bunday o‘yinlar quriladi. Unga emotsional boylik kabi o‘yinga oid asosiy sifatlar xos.

Syujetli – rolli o‘yinlar faoliyat sifatida bolaning voqyelikni bilishidagi ikkilamchi bosqich hisoblanadi, biroq syujetli – rolli o‘yinda bolaning bilimlari, taasurotlari o‘zgarishsiz qolmaydi, aksincha, ular to‘ldiriladi, aniqlashtiriladi, sifat jihatidan o‘zgaradi va qayta ko‘riladi.

Bu xususiyat o‘yinni atrof muhitdagi voqelikka bilishning amaliy shakliga aylantiradi.

Maktabgacha ta’lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalar uchun o‘tkaziladigan logopedik mashg‘ulotlarda logopedik o‘yin turlari quyidagi maqsadlarda qo‘llaniladi:

Maqsad: Bolalarga o‘z nutqida otlarni talaffuz qilishni o‘rgatish.

Stolda bir qancha o‘yinchoqlar turibdi. Tarbiyachi logoped bolalarga stol ustidagi mazkur o‘yinchoqlarni sanab chiqishni, so‘ng qo‘zlarini yumib turishlarini taklif etadi. O‘qituvchi – logoped o‘yinchoqlardan birini olib qo‘yadi, keyin bolalardan ko‘zlarini ochib stol ustidagi

qo‘ g‘irchoqlarga qarashni so‘ raydi. Qaysi o‘yinchoq yo‘qligini so‘raydi. Bundan ko‘zlangan korreksion maqsad – bolalarga o‘z nutqlarida otlarni talaffuz qilishga o‘rgatishdir.

Nutqda **“Bu”** olmoshini qo‘llash o‘yini.

Bola, ko‘zi bog‘langan holatida kim gapirayotganini topishi kerak. Biroq bir bola o‘yinchoq nomini aytadi, boshlovchi kim aytganini topadi.

- Bu Alisher, u - o‘g‘il bola.
- Bu Malika, u – qiz bola.

“Hayvonlar, qushlar va ularning harakati”, “Top menda nima bor?” o‘yinlari.

Maqsad – savol va javob berishga o‘rganish. Bolalar uch – to‘rttadan bo‘lib, ikki guruhga bo‘linadi. Birinchi guruhda rasm tushirilgan kartochkalar, ikkinchi guruhda esa bolalar navbati bilan hayvonlar, qushlar va ularning harakatlarini aytadilar. Masalan, quyidagicha:

Logoped – tarbiyachi:	Bolalar:
-O‘rdak.....	– suvda suzyapti
-Mushuk.....	– stol tagida yotibdi.
-Ayi.....	– asal yalayapti.

“Birdan o‘ngacha sanash” o‘yini.

Logoped – tarbiyachi:

-Men sizlarga bitta sonni aytaman, sizlar esa shuncha o‘yinchoqni stol ustiga qo‘yasizlar. – “Besh”

Nargiza: - Mana, beshta kubik.

Mavzu: “Ranglar”

Logoped – Tarbiyachi

- Qang, bolalar, menda qanaqa chiroyli pufaklar bor. Qaysi pufakni xoxlasangiz, surang: sariqmi, qizilmi, yashilmi, zangorimi – ko‘kmi, so‘rang, - deya bolalarga savol beradi.

Bolalar birin – ketin:

- menga qizil pufakni bering, - deya qizil sharni lagaped – tarbiyachi qulidagi pufaklar orasidan topib, o‘ziga oladi.

- Menga kukini bering....
- menga qizil rangli pufakcha kerak.

Shu zail savol – javob tariqasida bolalar ranglar bilan tanishib boradilar.

Tarbiyachi – logoped:

- men orqamga o‘girilib turaman, sizlar esa rangli qalamlarni olib yashiringlar. Men esa sizlarda qanday qalam borligini topaman. Agar topsam, uni menga berasizlar, topa olmasam uning rangini o‘zingiz aytasizlar.

- Senda qizil qalam bor.
- Yo‘q, menda yashil qalam bor.
- Senda sariq qalam bor.
- To‘g‘ri, menda sariq qalam bor.

Endi stol ustida hamma hayvonlar, yovvoyi va uy hayvonlari bir yerga yig‘ilishgan holatda turishibdi. Ular bir oila bo‘lib yashamoqchi. Lekin ular bir birlari bilan kelishib yashashlari uchun ularga yordam beradi. Qani, kim nima

bo‘ ladi? Ayiq – buva, tulki – buvi, quyon – o‘g‘il nevara, olmaxon – qiz nevara, bo‘ ri – ota, ot – ona, qo‘y – o‘g‘li, mushuk – qizi.

“Topishmoqli” o‘yin bola aqliga foydali mashg‘ulotdir. Topishmoqning o‘zi – ijodiy vazifadir.

Nutqi to‘liq rivojlanmagan maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolalarda topishmoq topishga nisbatan qiziqish katta bo‘ladi.

Masalan:

- “O” desam, ochiladi, “B” desam, yopiladi, (og‘iz)
- Onasi bitta, bolasi mingta (oy va yulduzlar)
- Qo‘lsiz oyoqsiz eshik ochar (Shomol)
- Ikki og‘ayni bir birini ko‘ rmaydi (ko‘z)
- To‘rt oyoqli – temir tuyoqli (ot)
- Odamga do‘st, uyga qo‘riqchi (it)

« Ajoyib xaltacha » o‘yini

O‘yinning qisqacha mazmuni. Tarbiyachi bolalarga a tovushi bor bo‘lgan narsalar va rasmlar solingan chiroyli xaltachani ko‘rsatadi. Birinchi bo‘lib, xaltachaning ichidan biror narsani olib ko‘rsatadi va nomini aytadi. Narsaning nomini aytganda a tovushini boshqa tovushlarga nisbatan, ajratib cho‘zibroq talaffuz etadi. So‘ngra bolalar ham navbatma-navbat xaltachaning ichidagi narsa yoki rasmlardan birini olib, uning nomini aytadilar. Bunda a tovushini boshqa tovushlarga nisbatan cho‘zibroq talaffuz qiladilar.

«Mushuk va sichqonlar» o‘ yini

O‘yinning qisqacha mazmuni. Bolalar doira bo‘lib yuradilar, o‘rtada mushuk rolidagi bola o‘ tiradi. Bolalar yura turib quyidagi she‘rni past ovozda aytadilar:

“Sekin sichqonlar, sekin sichqonlar.

Tom boshida mushik bor.

Sichqon, sichqon, ehtiyot bo‘l!

Mushik seni tutmasin!”

Mushukni tasvirlovchi bola she‘r matni tugashi bilan baland ovozda miyovlaydi va bolalar ketidan quvadi. Ushlangan bola mushik bo‘ladi. Bunda bolalar ovozi juda baland ham, past ham bo‘lmasligi zarur.

Yuqoridagi bolalar bo‘limlarida kelishtirib o‘tilgan fikrlarning barchasini xulosa qilib shuni aytish mumkinki. Logopedik o‘g‘itlarni nutqi to‘liq rivojlanmagan maktabgacha ta‘lim yoshidagi bolaning o‘z atrofidagi kishilar bilan muomala – aloqada bo‘lishi, nutq nuqsonlarining psixik faoliyatlarini korreksion rivojlantirishda muhim o‘rin egallaydi.

Logopedik o‘yinlar yordamida bolaning shaxsi shakllanadi.

Logopedik o‘yinlar nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalar nutqi nuqsonlarini bartaraf etishda koreksion vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Logopedik o‘yinlarning qo‘llanilishi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarda logopedik mashg‘ulotlarga qiziqish uyg‘otadi. Mashg‘ulotlarni bajarishga istak uyg‘otadi, ularni logopedik mashg‘ulotlarda bilim olishga chorlaydi.

O‘tiladigan dars va logopedik mashg‘ulotlar maktabgacha yoshdagi o‘quvchilarning tafakkur, xotira, diqqat jarayonlarini, tovush talaffuzi va fomemalarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan bo‘lishi lozim.

Bog‘cha yoshidagi bolalar tez charchash, zerikish xususiyatiga ega. Buning oldini olish va ko‘zlangan maqsadga erishishning qulay omillaridan biri mashg‘ulotda didaktik o‘yinlardan foydalanishdir.

Mashg‘ulotda qo‘llanilgan o‘yinlar bolalarning mashg‘ulotga bo‘lgan qiziqishni orttirish bilan bir qatorda ma‘lum bilim va ko‘nikmalarni egallashga nutq nuqsonlarini bartaraf etishga yordam beradi.

Maktabgacha ta‘lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarda logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda quyidagilarga amal qilish lozim:

1. Maktabgacha ta‘lim yoshdagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olish.
2. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarning qiziqishini inobatga olish;
3. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarda logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda o‘yinchoqlarning rang-barang bo‘lishi bola e‘tiborini o‘ziga tortishi;
4. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarda logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda koreksion maqsadning aniq bo‘lishi;
5. Maktabgacha ta‘lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalarda logopedik o‘yinlarni o‘tkazishda logopedning raxbarligi va metodikani to‘g‘ri belgilashi.

XULOSA Xulosa o‘rnida shuni aytish mumkimki yuqorida aytib o‘tilganlarga amal qilgan holda logopedik o‘yinlarni o‘kazish maktabgacha ta‘lim yoshidagi nutqi to‘liq rivojlanmagan bolalar nutq kamchiliklarini bartaraf etishi mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Nogironligi bo‘lgan shaxslarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. Toshkent sh., 2017 yil 1 dekabr, PF-5270-son
2. Mirziyëv SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob halqimiz bilan birga quramiz. -T.:—O‘zbekiston 2017
3. O‘zbekiston Prezidenti SHavkat Mirziyëv 2017—2021 yillarda O‘zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha harakat strategiyasi. 7 yanvar 2017 yil
4. Ahmedova Z.M.Ayupova M.Yu.Xamidova M.P. “Logopedik o‘yin” darslik Toshkent 2007.